

ЗАКАРПАТСЬКІ МІКРОТОПОНІМИ БАСЕЙНУ РІЧКИ УЖА, МОТИВОВАНІ АНТРОПОНІМАМИ

Статтю присвячено дослідженню особливостей функціонування мікротопонімів басейну річки Ужа, мотивованих антропонімами; аналізуються основні структурно-семантичні групи базових назв.

Ключові слова: мікротопонім, басейн річки Ужа, антропонім, структурно-семантичні групи базових назв.

Баньої В. Ф. Закарпатские микротопонимы бассейна реки Уж, мотивированные антропонимами. – Статья.

Статья посвящена исследованию особенностей функционирования микротопонимов бассейна реки Уж, мотивированных антропонимами; анализируются основные структурно-семантические группы базовых названий.

Ключевые слова: микротопоним, бассейн реки Уж, антропоним, структурно-семантические группы базовых названий.

Banyoi V. F. Transcarpathian microtoponyms of the Uzh river basin based on the anthroponyms. – Article.

The article deals with the peculiarities of functioning of microtoponyms of the Uzh River Basin based on the anthroponyms; structural and semantic groups of the basic names are analyzed.

Key words: microtoponym, Uzh river basin, anthroponyms, structural and semantic groups of the basic names.

Формування мікротопонімії Ужанщини є наслідком номінаційних процесів протягом тривалого часу, які відображають семантичний зв'язок між найменованим об'єктом і назвою. Тому основним джерелом утворення та поповнення мікротопонімів слугують апелятиви, антропоніми, мікротопоніми, ойконіми. Об'єктом нашого дослідження є відантропонімі мікротопоніми басейну річки Ужа, які репрезентують антропологічний чинник щодо принципів номінації об'єктів. Мотиваційною базою зазначених мікротопонімів є переважно чоловічі особові імена, жіночі імена, імена жінок за чоловіками (андроніми), прізвища та прізвиська.

Мета роботи полягає в системному описі зазначених одиниць на синхронному зрізі, а саме: здійсненні класифікацій базових антропонімів за структурно-семантичними ознаками, аналізі назвотвірних особливостей зафіксованих мікротопонімів.

Загалом проблему формування й функціонування відантропонімічних мікротопонімів досліджували О. Заїнчовська [2], М. Карпенко [3], Н. Лісняк [4], Н. Мельник [6], Н. Сокіл [7] та інші науковці. Однак закарпатські мікротопоніми басейну річки Ужа, мотивовані антропонімами, ще не були об'єктом ономастичних студій, що й зумовлює актуальність статті. Деякі дослідники відантропонімі мікротопоніми називають однією з найпродуктивніших груп мікротопонімної системи [3, 167]. Проте мікротопонімний матеріал басейну річки Ужа (близько 9 000 назв та їх варіантів) вказує на середній рівень продуктивності утворення таких назв – усього 24% (порівняймо: відапелятивні мікротопоніми – 55,5%, відмікротопонімі – 19%, відойконімі – 1,5%).

Серед відантропонімічних мікротопонімів найменшу кількість становлять відіменні деривати. На нашу думку, перевагу на час номінації надавали прізвищам, оскільки вони були конкретнішим виразником позначення особи, якій належав об'єкт. Тому деривати, базовими назвами яких

виступають, на перший погляд, особові імена людей на зразок *Богдан* (ур. *Богданова Березина*), *Борис* (п. *Борисова*) тощо, часто кваліфікуємо як відпрізвищеві. Такі висновки дозволяє зробити повний реєстр прізвищ корінних закарпатців української національності, уміщений у праці П. Чучки «Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник» [9], де наявні письмові згадки про формування й становлення закарпатських антропонімів ще з XIII–XIV ст. Ще однією причиною такого розмежування імен від прізвищ та прізвиських стали експедиційні матеріали. Зазначимо, що поділ відантропонімічних мікротопонімів на відіменні, відпрізвищеві та відпрізвищеві є досить умовним.

Базовими іменами для мікротопонімів басейну стали такі: 1) відкомполітичні слов'янські автохтонні власні імена: п. *Батѡво* (Забр.) <*Бато* [9, 51], п. *Бранѡво* (Сім.) <*Брано* [9, 88], п. *Бѡрч'ѡу* // *Пѡрч'ѡу* (Нов.) <*Бѡрча* [9, 85], п. *Гѡц'ѡвоі* (Р.Паст.) <*Гѡц'ѡ*) [9, 179]; 2) християнські імена в повній формі: п. *Андр'ѡво Пас'ѡка* (Вільш.) <*Андр'ѡ*, л. *Васил'ѡу* (Турич.) <*Васил'* [9, 110], л. *Гаур'ѡлу* (Т.Пол.) <*Гавріло* [9, 139]; християнські імена в усіченій та усічено-суфіксальній формах: п. *Гарку'ѡ Лаз'* (Т.Пол.) <*Гарко*, п. *Вас'ѡу* (Завос.) <*Вас'ко* [9, 111], п. *Гаур'ѡш'ѡу* *Йѡрѡч'ѡк* (Пол.Г.) <*Гаур'ѡш* [9, 129–130], ч.с. *Грін'ѡу* (Вішка) <*Грин'* [9, 160], сін. *Гриц'ѡк'ѡу* *Гѡрѡѡк* (Тих.) <*Гриц'ѡк* [9, 161–162], п. *Гр'ѡшк'ѡу* (К.Р.) <*Гр'ѡшкѡ* [9, 162]; 3) біблійні імена: л.пол. *Абру'ѡва Лу'ѡка* (Рус. М.) <*Абрум* [9, 36], л. *Адамів Ліс* (Тих.) <*Адам* [9, 36], п. *Гѡдин Гѡрѡѡк* (Вішка) <*Гѡда* [9, 130], п. *Дѡв'ѡдовѡ* (Лік.) <*Дѡв'ѡд* [9, 184]; 4) угорські імена: г. *Антѡлѡва* (Лубня) <*Антѡл* [9, 39], п. *Бѡлажѡвоі* (Нов.) <*Бѡлаж'ѡ* [9, 45], ур. *Бѡрнѡва Дѡлина* (Новос.) <*Бѡрна* [9, 50], бер. *Дѡж'ѡвоі* // *Дѡживѡ* (Пер.) <*Дѡж'ѡ* // *Дѡж'ѡ*, п. *Дѡж'ѡлѡва*

(Нов.) <Дж'ула [9, 192]; 5) німецькі імена: пол. *Ганова* (Кам.) <*Ган/Ганó* [9, 136], п. *Гартнеровы* *Угры* (Т.Пол.) <*Гартнер* [9, 171].

Мікротопоніми, базовими назвами яких є прізвища та прізвиськові утворення, представлені переважно одночленами з традиційними для закарпатського антропонімікону формантами (-ак, -ик, -ко, -ич, -ович, -ун, -ела, -ан, -и'ц', -иц', -инец', -и'ї, иї, -ага, -ага, -ага, -ат, -о́ука тощо): ур. *Волош':ак* (Пор.) <*Волош':ак*, порівняймо: *Волощ'ак* [9, 124], п. *Трон'иш': акóвойе* (Зар.) <*Трон'иш': ак*, порівняймо: *Троніщ'ак* [9, 559], п. *Антáлик* (С-ки) <*Антáлик* [9, 39], п. *Івáнч'ик* (С-ки) <*Івáнч'ик* [9, 238], п. *Гéцковы Нíвы* (Бук.) <*Гéцко*, порівняймо: *Гéцка*, *Гéцко* [9, 175], п. *Мателéшиково* (Мокра) <*Мателéшико*, порівняймо: *Мателéшика* [9, 368]; *Мателéшико* [9, 368], ч.с. *Бе'цанич'и* (Люта) <*Бе'цанич'*, порівняймо: *Бе'цанич* [9, 60], кл. *Мелкáнич'* (К.Р.) <*Мелкáнич'*, порівняймо: *Мілканич* [9, 389], п. *Фіганич'іус'к'и Сты́ниши':а* (Верх.Б.) <*Фіганич'*, п. *Ладунóвы Пóл'анкі* (Завб.) <*Ладун'*, порівняймо: *Ладжун* [9, 323], п. *Метéловы Кóблики* (Мокра) <*Метéла*, порівняймо: *Метéла* [9, 374], п. *Ч'опáн'с'кої* (Чорн.) <*Ч'опáн*, п. *Фéди'ни'ц'* (С-ки) <*Фéди'ни'ц'*, порівняймо: *Фéдинець* [9, 569–570], п., зар. *Бáбiнц'ова Пáс'іка* (Маюр.) <*Бáбинец'*, порівняймо: *Бабинець* [9, 41], *Гавалі'иї* (Рус.М.) <*Гавелії*, порівняймо: *Гавелі́й* (Гавелі́й) [9, 129], п. *Мош':елéгово* (Мокра) <*Мош':елéга*, ур. *Сафалі'гова* (С-ки) <*Сафалі'га*, ур. *Тé'риш':ат Доли́на* <*Тé'риш':ата*, порівняймо: *Терéш* [9, 549], п. *Фурдáн'ат Пóле* (Зар.) <*Фурдáн'ата*, порівняймо: *Фурда* [9, 581]; *Фурдáнич* [9, 581], п. *Митруч'ус'ки Лан* (Зав.) <*Митрук'*, порівняймо: *Митрук* [9, 385], ур. *Пахóўкóва Я́ма* (Сух.) <*Пахóўка*, порівняймо: *Пахо* [9, 433], п. *Ш':éрбало* (Чорн.) <*Ш':éрбало*, порівняймо: *Щéрба* [9, 639], п. *Івáнч'ова* (Сім.) <*Івáнч'о*, порівняймо: *Івáнчо* [9, 238], п. *Бабiнкóво* // *Бабiнк'іу* (Люта) <*Бабiнка*, п. *Гáрдиш'у* (Вільш.) <*Гáрдиш*, порівняймо: *Гардéй* [9, 139]; *Гóрдош* [9, 154], ч.с. *Требу́цы* (Вільш.) <*Требу́ца*, порівняймо: *Требу́ца* [9, 558] та інші.

Одиничними є випадки використання антропонімів складеної будови. Антропонімна конструкція зразка *ім'я носія + ім'я, прізвище чи прізвисько батька цього носія у формі присвійного прикметника* представлена в мікротопонімі п. *Петра́ Ч'авáргóвого Пáс'іка* (Гусн.). Базовим антропонімним словосполученням у назві п. *Сл'іпого Мику́лы Пáс'іка* (Вільш.) є «несправжні, у яких одним компонентом є антропонім, а другим – апелятивне означення» [8, 513]. Назва дж. *Стун:ік О́лу'ц'кого Васил'а* (Р.Паст.) презентована антропонімною формулою *особове ім'я + відтопонімне означення* із суфіксом -ськ- (*Васил' О́лу'ц'киї* – з Уличі, що у Словаччині), яка, на думку С. Пахомової, була обмежена у своєму вжитку соціаль-

ним і майновим станом поіменованої особи, хоча фіксуються іменування, які називають осіб, які не належать до шляхти [5, 143–144].

Виокремлюємо мікротопоніми, базові назви яких виявляють подвійну мотивацію. До них належать структури, мотивовані назвами, співзвучними з особовими іменуваннями, що вказують на таку інформацію:

1) професію, заняття: *Кóвал'іу Горб'* (ч.с. – Люта, п. – Ужок) < антр. *Кóвал'* або апел. *кóвал'* 'коваль', порівняймо: *Ковáль* [9, 271], п. *Профэ́сóрова Я́ма* (Луг) < антр. *Профэ́сóр* або апел. *профэ́сóр* «учитель», п. *Д'ак'ус'ка Зáгóрóда* (Т.Б.) < антр. *Д'ак* або апел. *д'ак*, порівняймо: *дяк* «служитель православної церкви, що допомагає священику під час богослужіння; псаломщик» (СУМ, т. 2, 450); *Дяк* [9, 220], п. *Пóпу'ус'ка Тáбла* (Пор.) < антр. *Пуп* або апел. *пуп* «священик», порівняймо: *Пуп* [9, 473], п. *Жывáн'с'к'и Я́мы* (Вішка) < апел. *жывáн* «злодій», п. *Д'акóвой* (Пер., Люта) < антр. *Д'ак* або апел. *д'ак*, п. *Курáторóва* (Паст.) < антр. *Курáтор* або апел. *курáтор*, порівняймо: *курáтор* «лицо при церкві, що відповідає по своїм обов'язностям церковному старості» (Гр., т. 2, 328); *курáтор* «особа, якій доручено наглядати за якою-небудь роботою // заст. Опікун» (СУМ, т. 4, 406);

2) соціальне становище, статус та етнічну належність: л.пол. *Мáд'ар'ова* (Кам.) < антр. *Мáд'ар* або етн. *мáд'ар*, порівняймо: *Мáдяр* [9, 354], *мáдяр* «угорець» [Гуц., 97], п. *Туркóвой* (Новос.) < антр. *Турко* або етн. *тúрок*, порівняймо: *Тúрок* [9, 562]; п. *Жы́дóва Я́ма* (Мокра) < антр. *Жы́д* або етн. *жы́д*, порівняймо: *Жид* [9, 224]; *жид* «еврей, жидь» (Гр., т. 1, 483), п. *Л'ах'іу Горн* (Люта) < антр. *Л'ах* або етн. *л'ах* «поляк», порівняймо: *Лях* [9, 351], пот. *Н'іми'іу Пóт'ік* (Тих.) < антр. *Н'імиц'* або етн. *н'імиц'*, порівняймо: *Німець* (Німиць) [9, 409], л.пол. *Пáнич'ова Зáгорода* (Рус.М.) < апел. *пáнич'* або антр. *Пáнич'*, порівняймо: *Пани́ч* [9, 427], п. *Пóл'ак'у́ Ерта́ш* (Рус.М.) < антр. *Пóл'ак* або етн. *пóл'ак* «поляк», порівняймо: *Поля́к* [9, 460], л. *Рúсинóва Я́ма* (Мокра) < антр. *Рúсин*, порівняймо: *Рúсин* [9, 494], п. *Сéрбу'у Дул* (Мокра) < антр. *Серб* або етн. *серб*; пас. *Вóл'с'ки Геб'* (Мокра) < антр. *Вóлох* або етн. *вóлох*, порівняймо: *волóхи* «загальна назва середньовічного населення Придунайських князівств і Трансильванії, з якого в другій половині ХІХ ст. сформувалися румунська та молдавська нації» (СУМ, т. 1, 733); *Вóлох* [9, 123]; *волох* «представник романських народів; молдаванин або румун, рідше італієць», прикм. *волóський* «румунський, молдавський» (Гуц., 29), дж.мін.в. *Тал'і'я́нс'ки Стун:ік* (Смер.) < антр. *Тал'і'я́нин* або етн. *тал'і'я́нин*, порівняймо: *таліяннин* «італієць»; *таліянск'ий* «італійський» (Гуц., 189), пот. *Цигáн'с'ки Пóтук* (Зар.) < антр. *Циган* або етн. *циган* «циган», вул. *Шваб'я́н'с'ка Вулиц'а*

(М.Бер.) < антр. *Шваб* або етн. *шваб* / *швабій'а-ни*, порівняймо: *Шваб* [9, 619]; *шваб* «німець, австріяк» (Гуц., 224); п. *Пан'с'к'і Кош'ари* (Ужок) < антр. *Пан* або апел. *пан* «власник наділів; багата людина», пор.: *пан* «той, хто займав привілейоване становище в дореволюційному суспільстві, належав до забезпечених верств міського населення, інтелігенції» (СУМ, т. 6, 41);

3) людей за походженням чи характерними ознаками місцевості, де вони оселилися: ч.с. *Грун'ани* (Костр.) < *грун'ани* «люди, що живуть на *Грун'і*», ч.с. *Сел'ани* (Забр.) < *сел'ани* «мешканці *Села* (центральної частини)»;

4) родинні стосунки: л. *Д'іч'о'вої* (Домаш.) < *Д'іч'о* / *Д'іч'а*.

Незначна група базових назв на *-ів* репрезентована одиницям на зразок *Дуб*, *Граб*, які можуть мати, на наш погляд, подвійну мотивацію, тобто є особовими назвами відапелятивного походження або апелятивами на позначення рослинного та тваринного світу. Оскільки мікротопоніми *Дуб'овий*, *Граб'ова* можна розцінювати як деривати з подвійною назвотвірною мотивацією, однак одностайну відповідь тут отримати досить важко, ці назви подаємо окремо:

1) тваринний світ: п. *Баран'ова Р'із'н'а* (Стр.) < антр. *Бар'ан* або апел. *бар'ан* «баран», поівняймо: *бар'ан* «дика трав'одна тварина з довгою шерстю і вигнутими рогами, що живе у відкритій місцевості» (СУМ, т. 1, 103); *Бар'ан* [9, 49], п. *Бугай'ова Й'ама* (Люта) < апел. *буг'ай* «племінний бик» або антр. *Буг'ай*, порівняймо: *Буг'ай* [9, 93], п. *Вороб'к'ови Н'ивы* (Вільш.) < антр. *Вороб'ок* або апел. *вороб'ок* «горобець», порівняймо: *Вороб'ок* [9, 124]; *Вороб'ко* [9, 124], л. *Во'ук'ова Д'ол'іна* (Т.Б.) < антр. *Во'ук* або апел. *во'ук* «вовк», порівняймо: *Вовк* [9, 120], пот. *Га'урану' П'отук* (Нев.) < антр. *Га'уран* або *га'урану'* «гайворонів», порівняймо: *Га'вран* [9, 129]; *га'вран* «гайворон» (Он., т. 1, 154), пот. *Ко'гуту' П'оток* (Гута) < антр. *Ко'гут* або апел. *ко'гут* «півень», порівняймо: *ко'гут* «півень» (Гуц., 81), *Коз'ут* [9, 273], ур. *Ко'цур'ова Пл'ішка* (Домаш.) < антр. *Ко'цур* або апел. *ко'цур* «кіт», порівняймо: *Ко'цур* [9, 297], л. *Ра'к'іу' В'ерш'ок* (Сух.) < антр. *Рак* або апел. *рак* «рак», порівняймо: *Рак* [9, 477], пот. *Ца'піу' П'от'ік* (Люта) < антр. *Цап* або апел. *цап* «цап», порівняймо: *Цап* [9, 590]; л. *Кач'ур'ови У'три* (Т.Пол.) < антр. *Кач'ур* або апел. *Кач'ур* «качур», порівняймо: *Кач'ур* (рідше – *Кач'ур*) [9, 254], п. *Б'орсук'іу'* (Люта) < антр. *Б'орсук* або апел. *б'орсук* «борсук», порівняймо: *Борсук* [9, 84], п. *Вип'р'іу'* (Люта) < антр. *Вип'р* або апел. *вип'р* «кнур», порівняймо: *В'еприк* [9, 114], п. *Жаб'ової* (Сух.) < антр. *Жаб'а* або прикм. *жаб'ової* «жаб'яче», порівняймо: *Жаб'а* [9, 222], л. *Медв'ід'ова* // *Медв'ід'ова* «ведмежа» або антр. *Медв'ід'*, порівняймо: *Медв'ідь* [9, 374];

2) рослинний світ: п. *Берез'овий Грун'ок* (Вільш.) < *берез'овий* «березовий» або антр. *Береза*, порівняймо: *береза* «лісове білокоре дерево з тоненьким довгим гіллям і серцевидним листям» (СУМ, т. 1, 159); *Береза* [9, 58], л. *Бук'овий Л'іс* (Княг.) < *бук'овий* «порослий буком» або антр. *Бук*, порівняймо: *Бук* [9, 95], *бук* «листяне дерево з гладкою сірою корою і міцною деревиною» (СУМ, т. 1, 251), п. *Бур'ак'ова П'ол'анка* (Вільш.) < антр. *Бур'ак* або *бур'ак'ова* «поросла кормовим буряком», порівняймо: *Бур'ак* [9, 101], стежка *Грибу' П'ішнік* (Стр.) < антр. *Гриб* або апел. *гриб* «гриб», порівняймо: *Гриб* [9, 159], п. *Ма'к'іу' Ж'ол'іб'* (Люта) < *ма'к'іу'* «порослий маком» або антр. *Мак*, порівняймо: *Мак* [9, 356], п. *Смерик'ова П'огар'* (Бук.) < *смерик'ова* «смерекова» або антр. *Смер'ека*, порівняймо: *Смер'ека* [9, 524], *смер'ека* («*Picea abies* L.) багаторічне вічнозелене хвойне дерево з конусоподібною кроною; ялина звичайна» (СУМ, т. 9, 397); п. *Граб'ови П'ас'іки* (Вільш.) < *граб'ови* «порослі грабовим деревом» або антр. *Граб*, порівняймо: *Граб* [9, 157], п. *Топ'ол'ови П'ас'іки* (Люта) < антр. *Топ'ол'а* або *топ'ол'ови* «порослі тополею», порівняймо: *топ'оля* «дерево родини вербових із високим прямим стовбуром, глянсуватими листками різної форми та одностатевими квітками у вигляді повислих сережок» (СУМ, т. 10, 197); л. *Бук'овий* (К.Паст.) < *бук'овий* «порослий буком» або антр. *Бук*, порівняймо: *бук* «листяне дерево з гладкою сірою корою і міцною деревиною» (СУМ, т. 1, 251) *бук* «бук», *Fagus silocstris*» (Гр., т. 1, 108); *Бук* [9, 95], ур. *Вул'х'ова* (К.Паст., Чорн.) < *вул'х'ова* «вільхова» або антр. *Вул'ха*, порівняймо: *вільха* «листяне вологолюбне дерево або кущ родини березових» (СУМ, т. 1, 675); *вільховий*: вільхове поле «урожайна земля» (Он., т. 1, 126), г. *Дуб'ова* (Турич.) < *дуб'ова* «поросла дубом» антр. *Дуб*, п. *Клен'овий* // *Клен'ової* (Р.Паст.) < *клен'овий* // *клен'ової* «кленовий (-е); порослий кленом» або антр. *Клен*, порівняймо: *Клен* [9, 266], *клен* «дерево, що має лапате листя з гострими кінцями й глибокими вирізами» (СУМ, т. 4, 179), п. *Слі'у'ч'ин* (Р.Паст.) < антр. *Слі'у'ка*, порівняймо: *Слі'вка* [9, 523], п. *Терн'ова* (Маюр.) < антр. *Терн* або апел. *терен* «кущ терену», порівняймо: *терніна* «бот. шипшина (гілка і кущі)» (Гуц., 190), п. *Хміл'ова* // *Хміл'ови* (Вільш.) < антр. *Хмил'* або *хміл'ова* «поросла хмелем», порівняймо: *Хмел* [9, 586]; *Хміль* [9, 586].

Жіночі імена рідше ставали базовою основою для мікротопонімів: п. *Ер'жиної* (Люта) < угор. *Ер'жа*, п. *Ма'риної* (Домаш.) < *Ма'р'а* < *Мар'і'а*, п. *Йу'лина П'ас'іка* (Вільш.) < *Йу'ла*, л. *Пол'анин Горн* (Т.Пол.) < *Пол'ан'а*, п. *Тер'кин Б'ерех* (Пол.Г.) < *Тер'ка*; п. *Ру'з'іни Ни'у'кі* (Новос.) < *Ру'з'а*. Зафіксовано використання особової назви жінки відетнонімного походження – г. *Циг'анка* (Турич.) < *циганка* «циганка».

Активну участь у творенні відантропонічних дериватів брали також андроніми, а саме: 1) *-к-*: п. *Д'ур'ул'ч'ин Паї* (Завб.) < *Д'ур'ул'ка* «дружина Дурули», п. *Марісич'ине Пóле* (Бук.) < *Марісич'ка* «дружина Марисича», порівняймо: *Марусич* [9, 368], п. *Олін'ч'ина Пóл'анка* (Т.Б.) < *Олін'ка* «дружина Оленя», порівняймо: *Олінь* [9, 416], п. *Риган'ч'ина Млáка* (Люта) < *Риган'ка* «дружина Ригана», порівняймо: *Риган* (*Р'іган*) [9, 483], ур. *Ч'инк'інич'и'н Зв'ір* (Сух.) < *Ч'инк'інич'ка* «дружина Ченканича», порівняймо: *Чинканич* [9, 605]; 2) *-ан'-*: *Меціанино́й* (п. – Лубня, ур. – Став.) < *Меціан'а* «дружина Мици», порівняймо: *Мица* (*Мыца*) [9, 386], п. *Ташианин Горб'* (Смер.) < *Ташиан'а* «дружина Тапші», порівняймо: *тапи'и* «лист, дечко для випікання печива» [Гуц., 189]; 3) *-их-*: п. *Шелепч'ішина Гóрòдіна* (Пор.) < *Шелепч'іха* «дружина Шелепця», порівняймо: *Шелепéць* [9, 622].

Антропоніми як мотиваційні одиниці різною мірою реалізовані в межах таких назвотвірних моделей: «антропонім > мікротопонім», «означення (узгоджене/неузгоджене), виражене антропонімом + апелятив > двочленна/тричленна назва», «двочленна/тричленна назва > одночленна/двочленна назва» (субстантивіти, номінативіти), «антропонім + формант».

Значну групу відантропонічних мікротопонімів утворюють деривати на *-и/-і*, базові назви яких найчастіше означали людей, об'єднаних спільною родовою належністю до певної особи. Ця мікротопонімна модель надзвичайно продуктивна в українській ойконімії, відтак зауважимо, що практично всі мікротопоніми описаної моделі вживаються на позначення частин і кутків населених пунктів басейну річки Ужа. Однак, за нашими спостереженнями, більшість мікротопонімів у множині на *-и/-і* виникла на базі родинних назв, мотивованих прізвищами та прізвиськами, які функціонують на території басейну річки Ужа. У науковій літературі топоніми на *-и/-і* відантропонічного походження тривалий час кваліфікували по-різному: «родові назви» (В. Ташицький), «родинні назви» (Г. Гурнович). Ми поділяємо точку зору Д. Бучка [1], який пропонує іменувати подібні утворення відродинними назвами.

Окрему групу становлять відантропонічні оніми, утворені шляхом прямого перенесення антропоніма на об'єкт без спеціальних нашарувань. Мікротопоніми такого типу найчастіше позначають назви полів і виступають у сингулярній формі; плюральна форма таких назв, на нашу думку, лише відображає кількість найменованих денотатів або колективне володіння землею певною родиною, прізвищем якої мотивований мікротопонім.

Серед найбільших мікротопонічних моделей особливе місце посідають відантропонічні утворення з формантом *-ів* (*-іў*, *-уў*), *-ова* (*-ова*, *-òва*),

-ове (*-ово*, *-ової* *-òво*, *-òвої*), *-ові* (*-ові*, *-òві*, *-овы*, *-òвы*). Цей топонічний формант свідчить про зародження феодальних відносин, коли основною формою існування суспільства стає приватна власність на землю та засоби виробництва. Наявність названого суфікса вказує на належність певного типу географічного об'єкта власникові. Структурно аналізована група мікротопонімів басейну річки Ужа представлена переважно двочленами в сингулярній та плюральній формах: п. *Гáўришуў Йарóч'ок* (Пол.Г.) < *Гáўриш* [9, 129–130], дж. *Дж'андòва Стун'а* (Княг.) < *Дж'анда*, порівняймо: *Джáнда* [9, 192], п. *Профэсòрова Йáма* (Луг) < *профэсор* «учитель», п. *Д'акóвы Долинки* (Смер.) < антр. *Д'ак* або апел. *ò'ак*.

Значення присвійності виражається також антропонімами в застиглій формі родового відмінка однини чи множини. До продуктивної моделі належать відантропонічні утворення із суфіксом *-ат(а)*. Дослідження сучасних назв із наведеним формантом дає підставу припускати, що назвотвірний тип сягає ще праслов'янського періоду. Перші утворення із цим суфіксом означали дітей, нащадків особи, названої основою слова. Отже, засвідчені в мікротопонімах антропоніми *Андр'іч'ата*, *Бáбич'ата*, *Барáн'ата* – це первісно діти, нащадки *Андрійка*, *Бабички* (дружини *Баби́ча*), *Барана*.

З певним застереженням виокремлюємо групу мікротопонімів басейну Ужа, яка творилася за моделлю «антропонім + формант > одночленна назва в однині / множині». Сюди зараховуємо відантропонічні назви на *-к-а*, *-их-а*, *-ан'-а*, *-òвиц'* (*-òви'ц'*, *-òв'иц'*), *-іўц'і* (*-òўц'і*, *-уўц'і*), *-иц'* (*-иц'*), *-овиц'а*, *-и'и-на*, *-оўн'а*, *-ство*. Ці форманти є поліфункціональними та можуть виражати посесивне й релятивне значення. Якщо окреслити модель творення таких назв, то можна вважати їх своєрідними продовженнями двочленних конструкцій із посесивним або релятивним значеннями. Однак зміна двокомпонентного оніма в одночлен одночасно супроводжується суфіксацією. Підтвердженням такого припущення може бути зафіксоване паралельне вживання двох назв: п. *Іванч'ику́с'ка Лóба* // *Івáнч'и'ч'ка* (Костр.), п. *Губаиòва* // *Губаишка* (Люта). Названі приклади дозволяють також припустити, що тип назвотвірної моделі «антропонім/топонім/мікротопонім + формант > одночленна назва в однині/множині» визначався морфологічними показниками номенклатурного терміна базової двокомпонентної назви. Тому, на нашу думку, назви на зразок *Мадійка*, *Сикурáн'а*, *Н'іткóвиц'а*, *Шандóруўка* є продовженнями двочленних назв із означуваною частиною в жіночому роді однини: *Манáйлòв'и'ц'* – із номеном у чоловічому роді однини, *Макáрки*, *Шéнуўц'і* – з опорним компонентом у сингулярній формі тощо.

Отже, аналіз розглянутих відантропонімних мікротопонімів басейну річки Ужа дозволяє зробити такі висновки:

1. Окрема група відантропонімних дериватів представлена відіменними мікротопонімами (*Гранова, Андор'їдова Пас'їка, Дж'улова*), відпрізвищевими та відпрізвиськовими назвами (*Мателешково, Бецианич'ї, Даніл'ц'у*). Сучасні мікротопоніми закарпатських сіл Ужанщини не дозволяють однозначно розмежувати відпрізвищеві та відпрізвиськові назви, оскільки юридична стабілізація прізвищ на досліджуваній території відбулася лише наприкінці XVIII ст., а мікротопоніми, утворені від них, переважно є давнішими.

2. У мікротопонімії басейну наявні базові назви, які передбачають подвійну мотивацію: це особові іменування, співзвучні з апелятивами на позначення професій, занять (*Попуїс'ка Табла, Кураторова*), рослинного та тваринного світу (*Кодурова Пл'їшка, Тернова*) та інші.

3. Меншою мірою мікротопоніми басейну мотивовані жіночими особовими іменуваннями (*Йулина Пас'їка, Руз'їны Ниїкі, Мецаниної*). Щодо співвідношення чоловічих і жіночих імен, то останні функціонують у значно меншій кількості. Основною причиною такого розподілу, напевно, були нерівні можливості жінок на право користування й володіння землею або іншими угіддями.

4. Більшість базових імен належать до іменника християнського календаря. Серед календарних імен кількісну перевагу мають імена східного обряду (*Андор'ї, Васіл', Гавріло, Гарко, Вас'ко, Гаїриш, Гриц'ко, Гр'їшкó* тощо), проте трапляються також імена католицького календаря (*Марцін, Шьїмон, Штєфан, Фєрко*). Досить помітну групу в мікротопонімії Ужанщини становлять імена єврейського календаря (*Абрум, Адам, Гада, Давїд, Срул', Мбішкó*). Крім особових імен, основу багатьох мікротопонімів творить етнонім *жыд* «єврей». Виокремлюємо також угорські (*Антал, Балаж^м, Дєж'ї, Дж'ула*) та німецькі імена (*Ган / Ганó*).

5. Прізвиська та прізвища, які стали базою місцевих мікротопонімів, із погляду етимології є переважно українськими. Значно рідше трапляються серед них одиниці іншомовного походження (мадяризми, германізми). Структурно базові прізвища та прізвиська мікротопонімів басейну повторюють здебільшого ті самі назвотвірні типи прізвищ і прізвиськ, які взагалі характеризують українську антропонімію закарпатського регіону.

Проаналізовані антропоніми, які слугували мотиваційною базою мікротопонімів басейну річки Ужа, є цінним матеріалом для подальших комплексних ономастичних досліджень, оскільки доповнюють наявні студії щодо вивчення закарпатських антропонімів.

Література

1. Бучко Д.Г. Відродінні ойконіми Надсяння / Д.Г. Бучко // Acta Albaruthenica, Rossica, Polonica : VII Міжнародная навук. канф. «Беларуска-руська-польська супастаўляльнае мавазнаўства, літературознаўства, культуралогія». – Віцебск, 2006. – С. 294–296.
2. Заїчківська О. Із спостережень над типами номінації мікротопонімів південно-східного Поділля / О. Заїчківська // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наук. праць. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 354–355. Серія «Слов'янська філологія». – С. 154–159.
3. Карпенко М. Відантропонімні мікротопоніми Кременецького району Тернопільської області / М. Карпенко // Науковий вісник Чернівецького університету : збірник наукових праць. – Чернівці : Рута, 2007. – Вип. 354–355. Серія «Слов'янська філологія». – С. 167–172.
4. Лісняк Н.І. Мікротопонімія Західного Поділля : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н.І. Лісняк ; Ужгородський нац. ун-т. – Ужгород, 2004. – 20 с.
5. Медвідь-Пахомова С.М. Еволюція антропонімних формул у слов'янських мовах / С.М. Медвідь-Пахомова. – Ужгород : Б. в., 1999. – 248 с.
6. Мельник Н.Ю. Структура і семантика мікротопонімів Нижньої Наддеснянщини / Н.Ю. Мельник // Питання історичної ономастики. – К. : Наук. думка, 1994. – С. 140–150.
7. Сокіл Н. Відонімні мікротопоніми Сколівщини / Н. Сокіл // Наукові записки Тернопільського НПУ. Серія «Мовознавство». – Тернопіль, 2005. – Вип. 1(13). – С. 117–128.
8. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття : дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.661 «Мови народів СРСР (українська мова)» / П.П. Чучка ; Київський держ. ун-т. – К., 1969. – 672 с.
9. Чучка П.П. Прізвища закарпатських українців: історико-етимологічний словник / П.П. Чучка. – Львів : Світ, 2005. – 703 с.

Словники

Гр. – Словарь української мови / упор. Б.Д. Грінченко. – К. : Наукова думка, 1996–1997. – Т. 1–3. – 1996. – (Репринтне видання. Друкується за виданням 1907 р.) ; Словарь української мови / упор. Б.Д. Грінченко. – К. : Наукова думка, 1996–1997. – Т. 4. – 1997. – (Репринтне видання. Друкується за виданням 1907 р.).

Гуц. – Піпаш Ю.О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області) / О.Ю. Піпаш, Б.К. Галас. – Ужгород : Ужгородський нац. ун-т, 2005. – 266 с.

Он. – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 1. – 1984. – 495 с. ; Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок / М.Й. Онишкевич. – К. : Наукова думка, 1984. – Ч. 2. – 1984. – 515 с.

СУМ – Словник української мови : в 11 т. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – Т. 1–11.

Скорочення

1) назв населених пунктів:

а) *Великобerezнянський район*: Бук. – с. Буківцьова, Бег.П. – с. Бегендяцька Пастіль, Верх.-Б. – с. Верховина Бистра, Вішка – с. Вішка, Вол. – с. Волосянка, Гусн. – с. Гусний, Домаш. – с. Домашин, Забр. – с. Забрідь, Зав. – с. Завосино, Княг. – с. Княгиня, Костр. – с. Кострини, К.Паст. – с. Костьова Пастіль, К.Р. – с. Костринська Розтока, Лубня – с. Лубня, Луг – с. Луг, Люта – с. Люта, М.Бер. – с. Малий Березний, Мирча – с. Мирча, Р.Паст. – с. Розтоцька Пастіль, Рус. М. – с. Руський Мочар, Сіль – с. Сіль, Смер. – с. Смерекова, Став. – с. Ставне, Стр. – с. Стричава, Стуж. – с. Стужиця, Сух. – с. Сухий, Тих. – с. Тихий, Ужок – с. Ужок, Чорн. – с. Черногорова;

б) *Перечинський район*: Гута – с. Гута, Вільш. – с. Вільшинки, Дубр. – с. Дубриничі, Завб. – с. Завбуч, Зар. – с. Заричово, Лип. – с. Липовець, Лік. – с. Лікіцари, Маюр. – с. Маюрки, Мокра – с. Мокра, Нов. – с. Новоселиця, Пол.Г. – с. Полянська Гута, Пер. – м. Перечин, Паст. – с. Пастілки, Пор. – с. Порошково, Т.Б. – с. Тур'я Бистра, Т.Пас. – с. Тур'я Пасіка, Т.Пол. – с. Тур'я Поляна, Турич. – с. Турички, Сім. – с. Сімир, С-ки – с. Сімирки;

в) *Ужгородський район*: Кам. – с. Кам'яниця, Нев. – с. Невицьке.

2) номенклатурних термінів: бер. – берег, вул. – вулиця, г. – гора, дж. – джерело, дж.м.в. – джерело мінеральної води, дор. – дорога, зар. – зарості, кл. – кладовище, кр. – криниця, л. – ліс, л.пол. – лісова поляна, м.в. – місце відпочинку, п. – поле, пас. – пасовище, полон. – полонина, пот. – потік (річка), потч. – потічок (струмок), сін. – сінокіс, ур. – урочище, ч.с. – частина села.

3) термінів: антр. – антропонім, апел. – апелятив, етн. – етніонім.